

PARTICIPACE DĚTÍ NA PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE ÚZEMÍ A JEJICH VZTAH KE KRAJINĚ

Kristýna Stará

Z řady odborných diskusí a publikovaných textů [např. Fanta, 2001; Löw, Michal, 2003] vyplývá nedostatečné povědomí o krajině a jejích hodnotách, o krajině jako kulturním dědictví, o krajině, již jsme součástí. Přestože jen v omezené míře využíváme možnosti se vědomě podílet na plánování, tvorbě, správě i ochraně krajiny, vztah ke krajině se promítá i v běžném životě do našich rozhodnutí a postojů bez ohledu na naše profesní zaměření. Lze tedy využít příležitostí, které nabízí obor architektura a urbanismus, k rozvíjení povědomí o krajině a občanského zájmu o ni již na nižších vzdělávacích stupních?

„Není to krajina, která potřebuje právní režim daný zákonem, ale člověk a jeho aktivity v krajině. Sebelepší předpis však při zásazích do krajiny nenahradí elementární slušnost. Dostupným cílem je pro nás především kultivovat veřejnou rozpravu o těchto problémech, až ve druhé řadě měnit předpisy.“

Igor Michal [2003]

Krajina a my

Od roku 1989 se v reakci na celosvětově zvýšený zájem o krajinu, ochranu přírody a změny v životním prostředí i do českého legislativního rámce dostává spolu s tématem udržitelného rozvoje myšlenka povědomí o krajině jako výraz kulturní úrovně společnosti i každého jednotlivce. Přijatá ustanovení akcentují potřebu zvyšování tohoto povědomí jako předpoklad aktivního zapojení veřejnosti do tvorby, plánování a správy prostředí.

Účast na veřejném dění však vyžaduje dostupnost a základní orientaci v odborných podkladech, znalosti a zkušenosti k poskytnutí zpětné vazby, vědomí práva „účastnit se“ a především zájem plynoucí ze vztahu ke krajině. Nutně totiž nechráníme krajinu, která nám přináší užitek, ale téměř vždy jsme citliví k té, kde se cítíme doma a kterou máme rádi [Cílek, 2007]. Avšak z výpovědí respondentů jednoho z posledních publikovaných výzkumů o krajině a možnostech primárního vzdělávání [Stará, 2019] mj. vyplývá, že již v raném školním věku děti ztrácí o krajinu zájem, příliš ji nevnímají a ani sebe nevidí jako její součást.

Prostředí, ve kterém žijeme, ovlivňuje kvalitu našeho života, naše postoje a následně i rozvoj celé krajiny a vyvolává

řadu celospolečenských diskusí, jichž bychom měli být součástí. Ve snaze zapojit širokou veřejnost do péče o krajinu, výchova a vzdělávání zůstává jediným celospolečensky zakotveným, kontinuálním a všeobecně přijímaným systémem, prostřednictvím něhož lze rozvíjet uvědomělý a zodpovědný vztah ke krajině a podporovat občanskou angažovanost. Pro tento účel lze čerpat náměty z oboru architektura a urbanismus, jehož součástí není pouze historie a mezioborový potenciál, ale i přetváření prostoru a krajiny v různém měřítku.

Krajina a vzdělávání

Všeobecná nedostatečná či nesystematická osvěta v tématech spojených s krajinou, ale i stále relativně nízká míra mezioborové spolupráce a komunikace či společenského tlaku vyvolaná skutečností, že rozvíjení vztahu ke krajině nepovažujeme za preventivní opatření, se promítá do veškerých strategických rozhodnutí i aktivit na lokální úrovni a jejich finanční podpory [Stará, 2019]. Přesto kurikulární dokumenty, a tedy i učební podklady v obecné rovině, poskytují obsah vedoucí k rozvíjení vztahu člověka a krajiny a umožňují využít poznatků oboru architektura a urbanismus v jednotlivých předmětech vyučovaných na školách. Dle výše uvedeného výzkumu tak lze usuzovat z několika skutečností:

1. ve strategických a metodických dokumentech se již témata spojená s krajinou či architekturou a urbanismem objevují, byť nepřímo, útržkovitě či s nepřesným názvoslovím;
2. krajina představuje průřezové téma, které může z poznatků oboru architektura a urbanismus čerpat náměty pro rozmanité vzdělávací oblasti a obory;

3. téma souvisí s klíčovými kompetencemi morálního, sociálního i osobnostního rozvoje, pročež jej lze využít nikoli s cílem rozvíjet teoretický obsah, ale postoje a hodnoty.

Celospolečenské potřeby, jejich priority a oborová uzavřenost se promítají i do pregraduální přípravy pedagogů a jejich dalšího vzdělávání. Nedostatek zkušeností potřebných k orientaci v tematických možnostech kurikula a využití širokých možností oboru architektura a urbanismus, potřebných k nabídce finanční, odborné, metodicko-didaktické podpory a posouzení její kvality znesnadňuje čerpat zdroje zejména neziskové a nevládní oblasti.

Architektura ve vzdělávání

Příklady dobré praxe podporující rozvoj uvědomělého a občansky angažovaného vztahu ke krajině a myšlení v souvislostech lze sledovat především mezi nevládními a soukromými organizacemi zabývajícími se vzděláváním a participací. Pro osvětové aktivity i běžnou výuku vznikají inspirativní volnočasové kroužky i podpůrné výukové materiály. Ukázky v rámci školní praxe představuje projekt Architekti ve škole, který se záměrem podporovat u dětí vztah ke krajině obrácením jejich pozornosti do vnějšího prostředí čerpá z témat architektury a urbanismu a hledá jejich průnik s vyučovými obory v mateřských, na základních i středních školách. Vznikly zde didaktické materiály inspirované místní zkušeností, využitelné jako vsuvka do hodin, projektový den, ale i práce, které na tématech spojených s prostředím vzdělávají nejen v občanských dovednostech a znalostech dějin, ale i v geometrii, zeměpisu či fyzice.

Zapojení žáků mateřské školy do analýzy přilehlého okolí sloužící jako jeden ze vstupních podkladů pro urbanistickou studii

Projektový den na prvním stupni základní školy v rámci projektu Architektura ve vzdělávání (metodika Městské puzzle, autorky: Tereza Červená, Nikol Karabcová)

S běžnou výukou lze propojit i architektonicko-urbanistickou praxí, ať již v rámci veřejných zakázek či při spolupráci na komunitních projektech, kde se učení a zkušenost s plánováním propojí s přímou účastí na proměně prostoru. V posledních letech vzrůstá množství veřejných výběrových řízení zaměřených na sídelní krajinu, veřejný prostor a děti patří spolu se seniory k jejím nejvýznamnějším uživatelům. Z pohledu participace představují nositele místní zkušenosti, tedy nedocenitelný vstupní zdroj informací. Díky přirozené zvědavosti a uvědomování si vlastní zranitelnosti jsou žáci školního i předškolního věku vnímavější a citlivější k fungování prostředí, ve kterém se pohybují. Dokáží kriticky zhodnotit, které ulice a křižovatky jsou nepřehledné a z pohledu pěšího účastníka provozu nebezpečné. Ve snaze vyhnout se konfrontaci si dobře uvědomují, kde se v jejich okolí vyskytují osoby, které pro ně představují skutečnou či pocitovou hrozbu. Při zvolení vhodné metody (např. Zapojování dětí a mladých lidí do tvorby sídel, 2021) je nejen počet, ale i relevance podnětů využitelných v plánování a navrhování prostoru vysoká, a zároveň je participativní proces využitelný jako zábavná a zkušenostní forma, jejímž

prostřednictvím se rozvíjí nejen znalosti a dovednosti dětí určené kurikulem (komunikace, spolupráce, občanské aj.), ale též jejich vztah k místu.

Závěr

Důsledky nezapojování dětí do rozvoje území jsou patrné všude kolem. Od obzavování hřišť pro nejmenší k nelibosti mnoha přítomných až po lhostejnost různých generací vůči prostředí. Zeptat se, jak chtějí trávit volný čas a jaké prostředí k tomu potřebují, nebo společná obnova historické cesty s alejí či učení v souvislostech (propojováním oborů) a pravidelné obrácení se v průběhu vyučování do vnějšího prostředí, alespoň zmínkou o něm, je prvním krokem ke kvalitativní změně.

Zapojením dětí do skutečného i hypotetického či strategicko-analytického projektu využitelného místní samosprávou k plánování rozvoje lze navázat na školní osnovy, a tak vedle předmětových vědomostí a dovedností můžeme podpořit i znalosti, schopnosti, postoje a hodnoty, které budou moci žáci a studenti využít nejen ve škole, ale především v běžném osobním životě. Zábavná a podnětná forma spolupráce

přiměřená věku dětí upoutá jejich pozornost, podpoří občanskou angažovanost, vztah a osobní zodpovědnost k místu.

Použité zdroje:

- CoE. *European Landscape Convention* [on-line]. Florence: Council of Europe, 2000. [cit. 13. 2. 2023]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/default_en.asp.
- CÍLEK, V. *Krajiny vnitřní a vnější*. 2. dopl. vyd. Praha: Dokořán, 2007. 272 s. ISBN 80-7363-042-7.
- FANTA, J. *Česká krajina v evropských souvislostech*. In: *Tvář naší země – krajina domova, sborník z konference 21.–23. února 2001*. ČKA Praha, Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2001, s. 4047. ISBN 80-8651-201-0, ISBN 80-86512-00-2.
- LÖW, J., MÍCHAL, I. *Krajinný ráz*. 1. vyd. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2003. ISBN 80-86386-27-9.
- STARÁ, K. *Rozvíjení vztahu ke krajině a možnosti primárního vzdělávání*. Praha, 2019. Disertační práce. Fakulta architektury. České vysoké učení technické v Praze.
- ARCHITEKTI VE ŠKOLE. *Zapojování dětí a mladých lidí do tvorby sídel*. 1. vyd. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2021. [cit. 13. 2. 2023]. ISBN 978-80-11-02225-9. Dostupné z: https://www.architektiveskole.cz/assets/uploads/files/blog_files/f32d1-prirucka-k-tisku-oboustranne_cz.pdf.

*Ing. arch. Kristýna Stará, Ph.D.
zakládající členka projektu
Architekti ve škole*

ENGLISH ABSTRACT

Children's Participation in Spatial Development and Their Relationship to the Landscape, by Kristýna Stará

Expert discussions and published articles (Fanta, 2001; Michal, 2003) suggest a lack of awareness of the landscape and its values, of the landscape as a cultural heritage, of the landscape of which we form a part. Although we make only limited use of the opportunity to consciously participate in the planning, creation, management and protection of the landscape, our relationship to the landscape is reflected in our everyday lives in our decisions and attitudes, regardless of our professional background. Could it therefore be possible to use the opportunities offered by the Architecture and Urban Planning Course to develop an awareness of and civic interest in the landscape at lower levels of education?